

**УКРАЇНО-НІМЕЦЬКІ ОСВІТНІ ЗВ'ЯЗКИ В КОНТЕКСТІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ОГІЄНКА**

Сьогодні, в період становлення незалежної і демократичної України, особливо важливо правильно виховати молодь, навчити її бути стійкою до різних негараздів, патріотично вірити в Україну та справу своїх предків, які мріяли побачити Україну незалежною і самостійною. І, нарешті, підготувати молодь, нове покоління до складного процесу євроінтеграції. Складне завдання чекає на нас — виховання нового покоління українців, які б пишалися своєю національністю, історією, досягненнями тощо. Актуальність започаткованого дослідження зумовлена необхідністю вилучення з праць провідних педагогів минулого положень про виховання, які можуть бути корисні в справі сучасної педагогіки.

Ключові слова: сучасна педагогіка, україно-німецькі зв'язки, виховання, незалежна, білінгвальна школа, Болонський процес.

Серед когорти українських педагогів минулого хотілося б виділити Івана Огієнка. Дослідивши і проаналізувавши останні публікації про вченого, можна зробити висновки, що багато пунктів з його концепції виховання можуть бути корисними сучасній педагогіці. Спираючись на такі праці, як “Науково-педагогічна спадщина Івана Огієнка” та “Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини Івана Огієнка” А.А.Марушкевич, треба виділити основні положення тогочасної української педагогіки за концепцією І.Огієнка. В “Етимологічно-семантичному словнику української мови” митрополита Іларіона (професора Івана Огієнка) вказано, що перше значення терміну “виховання” було *“вигодування, пізніше й духовне окормлення”*. Сам Іван Огієнко зазначив наступне: *“Лексикон 1627 р. дає церковне пояснення слову “виховання” — “воскормленіє”. “Виховання — це зовнішня чемність, уміння пристойно триматися на людях; Відповідно, “вихований” у І.Огієнка пояснюється як той, “хто добре знає світські звички, ввічливий”* [1, с.126, 17-19]. Сучасне трактування терміну “виховання” дещо зазнало змін. Виховання — це процес впливу на особистість, здійснюваний протягом її життя з метою передачі досвіду представників свого роду, етносу, народу, світової громадськості, частіше цілеспрямований і планомірний. Таким чином, за Іваном Огієнком виховання — це перш над усе родина, або рід, з якого походить дитина, людина. Саме родина дає певне сприйняття навколишнього середовища, оточення. Лише у “здоровій” атмосфері може зростати “здорова” особистість. Через батьківське бачення та сприйняття світу, сприймає його таким самим і малюк. Тут набуває важливості ще один момент — це виховання за допомогою таких категорій як мова, звичаї, традиції, фольклор, обряди тощо. Оглядаючись назад в історію, ми розуміємо, що саме таких сучасних наслідків ми набули через нешанобливе ставлення до власної історії та забуття народних традицій, а через це, власне, втрату культури.

Безумовно, вихованню сприяють такі категорії, як мова, фольклор, традиції, звичаї, обряди. Обряди за Іваном Огієнком *“означені нормами, способами зовнішнього вияву релігійного культу”* [2, с.31-34]. Обряди і звичаї є засобами виховання конкретного етносу. Вони бувають родинні, регіональні, загальнонародські. Традиція — це все, що набуло сталої форми і в такому незмінному вигляді передається від покоління до покоління. Звичайно, виховні традиції не можуть перебувати у сталому вигляді. Вони оновлюються, удосконалюються, зберігаючи лише свою основу. Розглядаючи проблему втілення народних ідей у практику сучасного родинного виховання, маємо зазначити, що українська родина, як *“...компонент соціального формування особистості”* [3, с.150], втілює у собі її духовні, моральні, фізичні, матеріальні надбання, а батьківське виховання з його традиціями є джерелом сімейних цінностей. Іван Огієнко писав: *“...виховувати своїх дітей треба у повній батьківській любові, з повним терпінням”* [4, с.18]. Він доводив важливу роль рідної мови, історії, народного мистецтва, народних ігор, національних традицій, звичаїв і обрядів як основних засобів родинного виховання. У його баченні родинне виховання має базуватися на вітчизняному фольклорі, літературних і мистецьких засадах. Це сприяє формуванню основних складових духовності особистості, національного мислення, естетичних смаків, етичних навичок.

Повертаючись до сучасності, треба розглянути, як трактується сімейне питання в сучасному суспільстві. Для порівняння розглянемо сімейну політику в нашій державі та в одній з більш розвинених держав світу Німеччині. Всім відомо, що кожне суспільство починається з сім'ї. Тому по тому, як держава піклується про осередок суспільства, можна говорити про рівень розвитку та самодостатність цього суспільства. Таким чином, є певний сенс порівняти стан сімейної політики на державному рівні в обох наших державах. Останніми роками в Україні було прийнято багато програм на підтримку молодих батьків: це, насамперед, матеріальна допомога при народженні дитини та можливість отримати житло в кредит (розрахований на 30 років). Залежно від кількості дітей, народжуваних в родині, знижується відсоток виплат по кредиту; а найбільші пільги має сім'я, в якій зростає троє дітей (держава сплатить 50% вартості квартири). Сучасна політика держави у сфері сім'ї спрямована на вирішення практичних завдань зі стабілізації та розвитку інституту сім'ї, підтримки малозабезпечених, багатодітних і неповних сімей. Ці та інші заходи справді наблизять Україну до євростандартів в питаннях сім'ї. Є ще, правда, заходи в соціальній політиці Німеччини, які можна взяти на озброєння нашим інституціям з питань сім'ї. Це, насамперед, політика підтримки старших дітей: підвищено допомогу на здобуття освіти. Після податкової реформи змінилося й оподаткування сімей: тепер батьки можуть віднімати від податків суму, яку вони витратили на утримання дитини — 3648 євро. Крім того, вони щомісяця отримують 154 євро на першу і другу дитину [5, с.14-15]. А тепер простежимо, що відбувається з сім'єю на загальносуспільному рівні (маються на увазі суспільні заходи, різні суспільні програми стосовно сім'ї). У Німеччині цьому питанню приділяється дуже багато уваги: вже давно

існує ціла індустрія сімейних програм, телевізійних передач, які спрямовані на зміцнення сімейно-родинних стосунків. Це такі проекти, як: “Роби з нами, роби, як ми, роби краще нас” (“*Mach mit uns, mach wie wir, mach besser*”). А вже давно відомо, що ніщо так не виховує дітей, як власний приклад батьків. Вдалим прикладом сімейного виховання є співпраця будинків дитячого дозвілля: в Берліні “Dachsbau” — “Борсукова нора” — центр дозвілля від 6 — до 16 років та київського “Дому Миколи” при Київському палаці дітей та юнацтва [6, с.10]. Різняться ці будинки тим, що в Німеччині цей центр виник завдяки ініціативі батьків, які були готові віддати свій час, досвід, аби діти не нудьгували на вулицях і чомусь навчилися. Організований на суспільних засадах, з часом він знайшов розуміння в державних колах і, таким чином, був підтриманий державою. Зараз — це справжня мережа таких будиноків дитячої творчості по всій Німеччині. На відміну від німців у нас ця програма виникла і продовжує існувати на суто державних засадах. А як все державне відгук в серцях людей знаходить дуже повільно, то і розгалужується воно по території України доволі повільно: досягти таких масштабів, як в Німеччині, нам не вдалося навіть за 15 років української незалежності. Однак, є певний позитив — це обмін дитячими делегаціями на рівні будинків творчості. Українські школярі випробують на собі результативність німецьких педагогів один раз на рік. У німецьких майстернях вони вчаться різати лінолеум для ліногравюр, друкувати на верстаті офорти, обпалювати в печах керамічні вироби тощо. Художнє викладання в Німеччині дещо різниться від нашого: воно, насамперед, спрямоване на розвиток естетичного смаку, вміння розумітися на напрямках і епохах, орієнтуватися в досягненнях сучасного мистецтва. Таким чином, ми підтверджуємо і переконуємося в правильності концепції Івана Огієнка, що виховання — це процес багатограний: сім'я, школа, суспільство тощо.

Щодо школи, то ще на початку ХХ століття українськими педагогами Григорієм Ващенко та Іваном Огієнком була висунута концепція індивідуального підходу в процесі навчання відповідно до талантів та здібностей кожної окремої дитини. Це сприяє вихованню творчої молоді, а згодом і талановитого суспільства. Через певні історичні обставини, коли українську націю весь час “збагачували” нав'язаною політикою, культурою, історією, має місце факт відсутності цілісності та єдності української нації. “Завдячуючи” певним історичним подіям і, насамперед, тоталітарному режиму колишнього Радянського Союзу, ми успадкували також і тоталітарну педагогіку. Існуюча за часів соціалізму спільна система середньої освіти не залишала жодного шансу на розвиток індивідуального підходу до кожної дитини або групи дітей, об'єднаних за ознаками здібностей. Загальноосвітні школи не могли і не хотіли виділяти різні напрямки у своїй діяльності. Найбільше, на що спромоглося Міністерство освіти, — виокремити школи зі спеціалізацією якоїсь іноземної мови. На противагу нам в Німеччині вже з середини 60 рр. ХХ століття був взятий курс, спрямований на створення суспільства високої продуктивності праці, що ґрунтується на кооперації всіх суспільних класів і груп. Виховання почали здійснювати на основі педагогічної взаємодії. Перед навча-

льно-виховними закладами ставилося завдання забезпечити оптимальний безконфліктний розвиток особистості, сформувати у неї уміння налагодження позитивних взаємовідносин у соціальній групі. У новій політичній атмосфері почали розвиватися нові педагогічні концепції, які спрямовувалися на налагодження діалогу культур, комунікацію, толерантність [7, с.22]. На передній план виходить філософія спілкування і комунікативна педагогіка. У комунікативній педагогіці перевага віддається активним методам навчання: дискусії, обговоренню проблем даного навчального закладу, середовища, суспільства, питанням моралі і етики. Основним напрямом освітньої політики Німеччини є виховання молодих людей самостійними громадянами, які готові взяти на себе відповідальність у демократичній державі.

Але повернемося до проблеми профілізації в українських школах. Профілізація в старших класах на зразок західних держав відбулася лише в середині 90-х рр. і поступово розвивалася. Знаходили шляхи співпраці з вищими учбовими закладами, заохочували викладачів ВНЗів до співпраці. Але все це, як з'ясувалося пізніше, було вторинне, порівнюючи зі звичайною християнською етикою, яка багато років була відсутня не тільки в навчальних закладах, а і в родинах багатьох людей. Якщо зазирнути за ширму європейської шкільної освіти, то майже в усіх країнах вивчають етику, основи релігії. Майже всюди викладаються різні прийоми в мистецтві, характерні для певного етносу. Відродити духовність, ціннісні орієнтири, мораль у суспільстві — ось принципи сучасної педагогіки. Чому в Західній Україні спостерігається більш високий рівень вихованості молоді та дітей, більш шанобливе ставлення їх до своїх батьків, зокрема і людей похилого віку загалом? Тому що в цих регіонах школи не забували про звичайну християнську етику. Так, християнську етику в загальноосвітніх школах Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей викладають вже упродовж 15 років. Що ж буде з християнською етикою в інших областях? Це питання було і залишається нагальним. Дещо змінилося ситуація з приходом нового президента Віктора Ющенко. Він запропонував нашим школярам християнську етику. Цей проект був прийнятий до виконання з вересня цього року.

Процес виховання, що здійснюється на основі спілкування, пов'язується з духовним збагаченням, воно стає інструментом культури, що сприяє формуванню індивіда, його відношенню до інших і до самого себе. Таким чином, педагогіка в Україні набуває нового етапу в своєму розвитку: починається пора комунікативної педагогіки, про яку згадували ще Григорій Ващенко та Іван Огієнко. Перевага під час навчання надається активним методам: дискусії, обговоренню проблем учбового закладу, суспільства, питанням моралі і етики. Ці зміни відбуваються в нашому суспільстві завдяки можливості зовнішніх контактів. Насамперед, треба сказати про тісні освітні зв'язки України з Німеччиною. Завдяки постійній підтримці "німецького союзу викладачів" здійснюються культурні обміни вчителями на середньому та викладачами на вищому рівнях. Німці з задоволенням діляться своїми досягненнями та досвідом в галузі освіти. Вони бачать в українцях гідних сусідів в Східній Європі. Свідченнями цього були і є

висловлювання багатьох політичних, громадських і державних діячів-німців. Наприклад, Теодора Вайгеля – голови ХХС, голови президії Фонду Ганса Зейделя: *“Ми не приїхали з готовою концепцією. Протягом кількох днів ми мали дуже цікаві інформативні зустрічі в Міністерстві Освіти і тому готові допомагати Вам, пристосовуючи свої знання до Ваших умов”* [8, с.7]. Пан Бернард Гуттер, керівник українського представництва Фонду Ганса Зейделя, зазначив: *“Тут потребують нашої допомоги... Україна є важливою складовою Європи. Їй відведено значне місце в тій загальноєвропейській концепції, що нині виробляється”* [9, с.5]. Першим кроком був перегляд ставлення до вивчення іноземних мов, а саме німецької мови. Як результат, у 1993 році у Києві був відкритий Гете-Інститут – головний осередок німецької мови, літератури та культури в Україні. Його завданням було сприяння обміну між Німеччиною та Україною в галузі культури, а також підтримка розвитку німецької мови за кордоном. Робота Гете-Інституту в Києві здійснюється за трьома напрямками:

- 1) організація культурних програм;
- 2) мовна робота;
- 3) надання інформації про Німеччину.

Згодом з'являються культурні німецькі центри в інших містах України. Так, наприклад, в Одесі відкривають Баварський Дім.

Поширення і популяризація іноземних мов стали підготовчим етапом в справі приєднання України до Болонського процесу. Відповідно до положень Болонського процесу члени-учасники мають дотримуватися загальних положень у реформі вищої школи та університетської освіти. Але, враховуючи відсталість у розвитку комунікативності середньої школи в Україні, треба проводити активну роботу не лише у вищій школі, але й у середній, оскільки мова йде про взаємне визнання дипломів. У більшості закордонних ВНЗів є вимога, щоб якийсь визначений курс за фахом студент прослухав у ВНЗі іншої країни. Певні тенденції вже намітилися і у нас. Але, якщо студент мігруватиме у вищій школі, то він повинен вміти спілкуватися різними мовами, бути самоорганізованим, дисциплінованим, здатним прогнозувати і проектувати свою діяльність. Випереджуючи проведення реформ у вищій школі, слід згадати про деякі школи, рівень навчання в яких цілком відповідає європейським стандартам. Це, насамперед, Олександрійська гімназія, яка була обрана Німецьким посольством в Україні для створення спільної україно-німецької білінгвальної школи. Угоду підписали посол Німеччини пан Дітмар Штюдемманн і директор гімназії Олександр Добровольський. Білінгвальна школа дасть можливість випускникам гімназії без адаптації до особливостей викладання продовжувати навчання в ВНЗах Німеччини. Учні паралельно навчаються як за українськими, так і за німецькими програмами [10, с.5].

Виходячи з питань про реформу середньої школи та перепрофіляцію старших класів, треба порівняти підготовку вчителів різних рівнів та дисциплін. Тобто, мова піде про педагогічні навчальні заклади в Україні та Німеччині. В Україні вже багато років. Традицій-

но існує два рівні учбових закладів, де готують учителів — це педагогічні коледжі з терміном навчання три роки і з дипломом вчителя початкових класів або вихователя дитячих закладів та педінституту, або університети, куди приймаються особи з 11-річною шкільною освітою; термін навчання п'ять років і фах за дипломом — учитель-фахівець. Так було 20-30 років тому, і так є зараз. Єдині зміни відбулися в назвах закладів та дещо в методиці викладання деяких фахових дисциплін. Тепер подивимось на підготовку вихователів, вчителів, викладачів в Німеччині. Виявляється, що це ціла індустрія по підготовці таких фахівців. Якщо порівняти основні завдання вищих шкіл обох країн, то виявляється, що у вищій школі Німеччини спектр спеціалізації ширший, ніж у ВНЗ України. Так, специфічними і, принаймні, звичними для педагогічних закладів Німеччини є такі спеціалізації, як соціальна терапія, робота у сфері освіти дорослих і літніх людей, соціальна робота з жінками, соціальна робота в релігійній общині.

Від напряму спеціалізації залежить і зміст навчання. У німецьких вищих спеціальних школах і університетах предмети загальнопрофесійної підготовки традиційно вивчають в ході базової фази, предмети спеціалізації — в ході основної. Що стосується нашої вищої освіти, то відомо, що навантаження загальносуспільних предметів супроводжує нас протягом всього терміну навчання. Отже, підготовка спеціалістів у ВНЗ України більш спеціалізована, а оволодіння такими предметами, як соціальна педагогіка, має більш прикладний характер.

Дуже важливий досвід з питання проведення практики. Оскільки навчання у вищих спеціальних школах Німеччини практично орієнтоване, то майбутні соціальні педагоги повинні пройти декілька видів практики: допрофесійну, вступну, спеціалізовану в ході основного навчання, а також професійну практику, або рік “професійного визнання”. В українських навчальних закладах можливо запровадити попередню практику перед вступом на навчання.

Серед позитивних моментів треба виділити співпрацю українських педагогів з німецькою (яка, до речі, набула міжнародного статусу) організацією DAAD. DAAD — це Німецька служба академічних обмінів, бюро якої було відкрите в Києві у 1998 році. Німецька сторона інформує про програму стипендій, що пропонуються DAAD. Крім того, DAAD пропонує своє посередництво в організації літньої фахової практики для українських студентів природничих та інженерних наук, а також лісо- та сільськогосподарських спеціальностей, що проводиться в рамках програм Міжнародної асоціації IASTE (International Association for the Exchange of Students for Technical Experience) терміном від двох — до трьох місяців на промислових підприємствах, в інститутах вищих навчальних закладів та інших науково — дослідних установах ФРН.

Таким чином, дослідивши деякі тенденції концепцій українських педагогів XIX-XX століть та сучасні західні, можна зробити висновок, що синтез вже існуючих здобутків нашої педагогіки та сучасної західної (а саме німецької) дадуть можливість підвищити рівень освіченості України і, як наслідок, підвищиться культурний рівень її громадян.

Список використаних джерел:

1. *Тюрменко ІІ.* Проблеми української державності в діяльності та науковій спадщині І.Огієнка // Автореферат дисертації д-ра історичних наук КНУ ім. Т.Г.Шевченка. — К., 2000.
2. *Марушкевич А.А.* Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини І.Огієнка // Навчально-методичний посібник з педагогіки. — К., 2005. — 340 с.
3. *Марушкевич А.А.* Науково-педагогічна спадщина І.Огієнка // Правда Ярославичів. — К., 1998. — 336 с.
4. *Ляхоцька Л.Л.* Виховний потенціал рідної мови в творчій спадщині І.Огієнка. — К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000.
5. *Heinrich Sommerfeld Deutsche Familie: gestern und heute* // Guten Tag. — 1993. — №3.
6. *Бакуліна Н.М.* Джерела толерантності // Дзеркало тижня. — 2001. — С.18.
7. *Dietmar Neumann Pädagogische Tendenz* // Moderne Pädagogik. — 1998. — №1.
8. *Джигун В.* Тут потребують нашої допомоги // Урядовий кур'єр. — 1992. — №11. — С.16.
9. *Джигун В.* Хеннеке Граф фон Бассевітц. Ми бачимо перспективи // Урядовий кур'єр. — 1992. — №9. — С.16.
10. *П'ятериков С.* Гімназія з німецьким акцентом // Дзеркало тижня. — 2000. — №34. — С.18.

The difficult question facing Ukraine today is to bring up the new generation of Ukrainians who will be proud of their nationality, history, progress etc. It's worth referring to the views of the prominent teachers of the past which may help to solve the problems of contemporary pedagogics.

Key words: contemporary pedagogics, Ukrainian-German relations, upbringing, independent, bilingual school. Bologna process.

Отримано: 5.09.2006 р.

УДК 070(477)(092)

А.С.Попович

Кам'янець-Подільський державний університет

ЗАСАДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАЦЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті розглядаються погляди Івана Огієнка на мовні аспекти преси, акцентовано на його вимогах до працівників пера. Також увагу зосереджено на вивченні студентами-журналістами Кам'янець-Подільського державного університету дисципліни “Українська мова в засобах масової інформації”.

Ключові слова: засоби масової інформації, сучасна українська літературна мова, фахова підготовка, преса, журналісти.

Основним знаряддям праці журналістів є мова. Слово в мас-медіа має надзвичайну силу: коли воно з'являється один раз у телевізійній мові або на сторінках преси, воно миттєво підхоплюється масовою аудиторією та проникає в мову.

Іван Огієнко зауважував: “Преса — то головний двигун розвитку рідної мови. Кожне видання, якого б фаху не було воно, мусить вида-